

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

חוות דעת, הערות והצעות לתיקון במתווה תיקון 25 לחוק שירות ביטחון

מר אמיר אלשטיין

יו"ר הוועד המנהל

מר יוחנן פלסנר

נשיא

מר ברנרד מרכוס

יו"ר בינלאומי

פרופ' גרהרד קספר

יו"ר המועצה הבינלאומית

ד"ר ג'ורג' שולץ

יו"ר של כבוד

יוחנן פלסנר, ד"ר גלעד מלאך ופרופ' עמיחי כהן

חברי הוועד המנהל

אלוף [מיל'] אורנה ברביבאי

מר חן ליכטנשטיין

גב' מול מועלם

מר סלי מרידור

מר אבינועם נאור

עו"ד אבי פישר

מר אביעד פרידמן

ד"ר מיכל צור

מר יוסי קוצ'יק

מר עימאד תלחמי

המועצה הבינלאומית

השופטת רוזלי סילברמן אבלה, קנדה

מר אליוט אברמס, ארה"ב

ד"ר מרטין אינדיק, ארה"ב

גב' אן אפלכאוס, ארה"ב

פרופ' ורנון בוגדנוב, בריטניה

השופטת דורית ביניש, ישראל

השופט סטיבן ברייר, ארה"ב

ד"ר אימי גוטמן, ארה"ב

ד"ר ג'וזף ג'ופה, גרמניה

השופטת דליה דורנר, ישראל

פרופ' רונילד דניאלס, ארה"ב

השגריר צ'ארלס היל, ארה"ב

פרופ' משה הלברטל, ישראל

פרופ' מייקל וולצר, ארה"ב

פרופ' רוברט מנוקין, ארה"ב

פרופ' כריסטוף מרקשיס, גרמניה

השופט אברהם סופר, ארה"ב

מר ברט סטפנס, ארה"ב

פרופ' ארווין קוטלר, קנדה

פרופ' יהודה ריינהרץ, ארה"ב

פרופ' גבריאלה שלו, ישראל

השופט מאיר שמגר, ישראל

סגני נשיא

ד"ר ישי ג'סי פריס, אסטרטגיה

פרופ' ידידיה צ' שטרן, מחקר

פרופ' יובל שני, מחקר

טיוטה סופית

עמיתים בכירים

אלוף [מיל'] עמיחי אילון

פרופ' חנוך דגן

פרופ' תמר הרמן

פרופ' מוסטפא כבהא

פרופ' עמיחי כהן

פרופ' יותם מרגלית

פרופ' יובל פלדמן

פרופ' מרדכי קרמניצר

פרופ' גדעון רהט

ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר

פרופ' איתן ששינסקי

מייסד ונשיא לשעבר

ד"ר אריק כרמון

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

לכבוד

חברי הוועדה המיוחדת להסדרת מעמדם של תלמידי ישיבות, ולשילובם של בוגרי
ישיבות, בשירות צבאי, בשירות לאומי-אזרחי ובתעסוקה

שלום רב,

הנדון: חוות דעת, הערות והצעות לתיקון במתווה תיקון 25 לחוק שירות ביטחון

הצעת הסדר הגיוס למגזר החרדי שהוצגה על ידי משרד הביטחון בימים האחרונים היא תוצאה של תהליך בן כעשרים שנה בו הכנסת מנסה להתמודד עם שאלת גיוס האוכלוסייה החרדית לצבא. השאלה מונחת על שולחן הכנסת כתוצאה משורה של פסקי דין של בית המשפט העליון אשר חייבו את הכנסת לקבל חקיקה בנושא (1998), ופסלו שני הסדרים שהוצגו על ידי הכנסת ("חוק טל" נפסל ב-2012, ותיקון 21 לחוק שירות ביטחון ב-2017). העיקרון הבסיסי שקבע בית המשפט העליון בפסיקתו הוא שהסדר הגיוס צריך לשקף את חשיבות עיקרון השוויון, ולבטא עיקרון זה בהסדר גיוס החרדים במדינת ישראל.

שאלת גיוס החרדים היא שאלה חשובה ביותר, אבל אי אפשר לדון בה בנפרד משאלת מודל "צבא העם" החייבת אף היא לעמוד לדיון.

המצב הנוכחי, שסביר שלא ישתנה בתקופה הקרובה, מתיימר לשמר את מודל "צבא העם" - אך עושה זאת תוך ערעור היסודות עליהם עומד מודל זה. רק כמחצית ממחזור הגיוס מתגייס לצבא, וכ-72% מכלל הגברים היהודים - והמספרים של אלו שאינם מתגייסים עולים ממחזור למחזור. השאלה האמתית העומדת בפני הכנסת בשעה זו, אם כן, היא מידת יכולתה של מדינת ישראל לשמר את מודל הגיוס שהווה את הערובה לביטחונה בשבעים השנים האחרונות.

בדיון הציבורי מוצגות בדרך כלל שתי עמדות קוטביות לפתרון מצב זה: מחד, אלו הטוענים לשוויון מלא בשירות לשם מימוש מלא של מודל "צבא העם". מצד שני - אלו הטוענים כי במצב הנוכחי יש לעבור למודל גיוס של "צבא מקצועי". שני פתרונות אלו נראים לכאורה יציבים יותר מהמצב הנוכחי, אך למעשה אינם ניתנים למימוש בתנאים הנוכחיים במדינת ישראל. רבים סבורים כי בפני ישראל אין אפשרות אמיתית לעבור למודל של צבא מקצועי מבחינת איכות כוח האדם והכמויות הנדרשות. מודל "צבא העם" המלא גם הוא אינו ניתן להשגה בצורה ריאלית בטווח הזמן הנראה לעין.

אין בנושא זה פתרונות קסם. אך מתוך ההכרח לשמר את מודל צבא העם למען הבטחת עתיד בטחון ישראל ומתוך הכרה בתועלות החברתיות והלאומיות של מודל גיוס זה, ועל בסיס הערכתנו ששוויון מלא לא יושג בטווח הזמן של השנים הקרובות – יש לבסס כל פתרון על העקרונות הבאים:

ראשית, יש לאמץ את העיקרון של **השאיפה והתקדמות לקראת שוויון** - שוויון מלא לא יושג בשנים הקרובות, אך נקודת המוצא של כל דיון בנושא היא הצורך לשאוף ולהתקדם באופן מתמשך והדרגתי להשגת שוויון בין כלל הקבוצות בישראל. זוהי גם עמדת בית המשפט העליון בשורה ארוכה של פסקי דין.

שנית, עיקרון השוויון הוא משוואה, שיש לטפל בשני צדדיה. ההצעות בנוגע לגיוס חרדים יוצאות מנקודת הנחה נכונה, כי יש להמשיך ולהגדיל את שיעור החרדים המשרתים בצבא. אבל התייחסות השואפת לשוויון תנסה להביא, עד כמה שניתן, להשוואת המטלות המונחות על כתפי שתי הקבוצות. **אל מול התמיכה בהגברת השתתפות האוכלוסייה החרדית, יש להציע למתגייסים, חרדים ושאינם חרדים**, תגמול המבטא את ההכרה של העם באלו שנושאים בנטל במציאות של חלוקה בלתי שוויונית שלו.

שלישית, במסגרת הדיון על מטרות החוק, אין להתבונן רק על שאלת מספרי המתגייסים לצבא. שאלות חשובות נוספות הן איכות השירות של המתגייסים החרדים, וגם מעורבותם כמשתתפים פרודוקטיביים בשוק העבודה למשך ימי חייהם לאחר הגיוס.

ולבסוף, יש לחוקק כל פתרון שיוצע כעת כהוראת שעה שתשמש כפתרון זמני, וכשלב בהליך החתירה לשוויון. יש להציע תמריצים לשירות לקבוצות השונות, אך בכל מקרה תידרש בחינה בעוד שנים ספורות של האפקטיביות של הפתרונות השונים לאור השינויים.

אנו סבורים כי הצעת החוק של משרד הביטחון לתיקון 25 בחוק שירות הביטחון אינה עונה, בנוסח המונח בפני הכנסת, על עקרונות הבסיס שהוצגו לעיל.

המתווה מעגן אמנם בחוק הן את יעדי הגיוס לאוכלוסייה החרדית והן את העובדה שאי עמידה בהם תגרור גרסה מרוככת של "סנקציות כלכליות". שינויים אלו הינם קריטיים ברצון להפוך את מתווה הגיוס מכזה המבוסס על "רצון טוב", מתווה שנפסל בבג"ץ, לכזה הנעוץ ביעדים הכוללים תמריצים לעמידה בהם.

עם זאת, פרטי ההצעה מעקרים במידה רבה את אותם מרכיבים חדשים שלא היו בחוק בעבר. כתוצאה מכך החוק איננו עונה באופן מספק על השאיפה לקדם את השוויון, וישנו סיכוי גבוה שהוא יפסל פעם נוספת על ידי בג"ץ. כך, כאשר יעדי הגיוס לצבא עולים בקצב נמוך יותר מאשר בשנים האחרונות, כך בהמשך ההפעלה ואף הרחבה של

השירות האזרחי למרות הבעיות הקשות בתפקודו, כך באשר לדחיית הפעלת הסנקציות בכמה שנים ואי המיקוד שלהם בקהל היעד: אוכלוסיית החרדים המיועדים לגיוס (גילאי 18-23), וכך ביחס לאי הגבלה במניין של בוגרי החינוך החרדי שאינם חרדים.

הצעת החוק כפי שהיא מונחת כעת על שולחן הכנסת לא עוסקת כלל בצד השני של המשוואה – שיפור מעמדם של המשרתים בצבא. הקשר זה צריך לכלול תגמול למשרתים שירות מלא, וקיצור שירות נוסף המתבקש מגיוס חרדים. ההצעה גם מציבה גיל גבוה מדי לקבלת פטור מגיוס לחרדים שיקשה עליהם להשתלב בעתיד בשוק התעסוקה. ולבסוף, מתווה הקבע ארוך הטווח המוצע אינו מאפשר גמישות והתאמה לאור השינוי בנתונים לאורך חיי ההצעה.

להלן נפרט את התחומים בהם ישנה בעיה בהצעת החוק ונציע בכל תחום הצעה חלופית. בסוף המסמך מצורפת טבלה מסכמת.

גיוס חרדים

1. יעדי הגיוס

הבעיה

קצב הגידול של מספר המשרתים החרדים בצה"ל עמד בשש השנים האחרונות על 15% בשנה. באף אחת מן השנים הללו, כולל בעת משבר חוק הגיוס הוא לא נפל מ-10% בשנה. כל זה במצב שהחוק לא כלל כלי שאמור לחזק את יכולת העמידה ביעדים (סנקציות כלכליות). לפיכך יעד הגיוס בחמש השנים הקרובות איננו יכול לרדת מ-10% בשנה. אחת הסיבות לגידול זה היא הגידול המהיר במוסדות המזינים לצה"ל שאינן ישיבות "הזרם המרכזי", מוסדות שמתפתחים במהירות בשנים האחרונות וצפויות להתפתח גם בשנים הקרובות. גם לאחר חמש שנים אין להניח שתהיה צניחה בשיעור הגידול של המתגייסים לקצב שהוא קרוב מאוד לגידול הטבעי של החברה החרדית שעומד על 4.5% בשנה.

הפתרון

קביעת יעדי גיוס של גידול ב-10% בחמש השנים הראשונות של המתווה. בחמש השנים הבאות ניתן להורידו ל-8%-7%.

טבלה 1: יעדי גיוס מוצעים לשנות הגיוס 2017-2022

שנת הגיוס	מספר חרדים ממוצע במחזור ¹ (18-23)	אינם פוטנציאל לגיוס (16%) ²	מספר החרדים בפוטנציאל גיוס	יעדי גיוס צה"ל (ושיעורם בפוטנציאל הגיוס)
2017	9,727	1,560	8,170	3,200 (39%)
2018	10,254	1,640	8,610	3,600 (42%)
2019	10,914	1,750	9,160	4,000 (44%)
2020	11,636	1,860	9,780	4,400 (45%)
2021	11,933	1,910	10,020	4,850 (48%)
2022	12,828	2,050	10,660	5,400 (51%)

2. השירות האזרחי

הבעיה

השירות האזרחי לחרדים אינו מהווה חלופה הולמת לשירות הצבאי לחרדים הן ברמה הנורמטיבית (אי שוויוניות), הן בשל כישלוננו המובהק לעמוד ביעדים שנקבעו לו והן בשל העובדה שבחלקו הגדול הוא פיקטיבי ומחמיץ את יעדו הבסיסי. בית המשפט הציב בסימן שאלה את הצדקת השירות לאומי לחרדים בתחומים אזרחיים מובהקים והחשבתה כשוות ערך לשירות צבאי וכמו כן את משך השירות המקוצר. בתום חמש עשרה שנים לעיגון השירות האזרחי לחרדים בחוק ועשר שנים ליישומו בפועל ניתן לקבוע בבירור שהוא נכשל בתפקידו בקידום השוויון בנטל השירות. ניסיון לטעון שהחוק החדש יגרום לשיפור המסלולים והפיקוח עליהם לאחר כישלונות כה מרובים הינו נאיבי במקרה הטוב.

במסגרת השירות האזרחי ניתן לשרת בשירות אזרחי-בטחוני, במטרה, בשב"ס, במד"א ובזק"א ובמקומות נוספים, שירות שהמדינה רואה אותו כמקביל לחלוטין לשירות צבאי. מסלול זה גם ממושך יותר (שנתיים) ומתגמל יותר, אולם שיעור

¹ אוכלוסיית הגברים החרדים על פי תחזיות הלמ"ס (2017).

² שיעור מקבלי פטור מגיוס מכלל המלש"בים בניכוי הנימוק של תורתו אומנותו מסיבות של חוסר התאמה נפשית, פיזית, שהות בחו"ל או אי עמידה בסף הגיוס (נתוני צה"ל).

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

הפונים אליו כיום עומד על פחות מחמישית (19%) מן הפונים החרדים לשירות אזרחי.

הפתרון

החלופה המועדפת היא לבטל את אפשרות השירות האזרחי לבנים חרדים כתחליף לשירות צבאי בצה"ל. שירות ללא מדים יוכל להתקיים ולהתפתח במסגרת שירות אזרחי-בטחוני באמצעות מסלול שח"מ במשטרת ישראל ובמסגרות נוספות ובהפעלה של משרד הביטחון תחת הסדר של ימ"לים (יחידות מחוץ לסד"כ) כך שהמתגייסים יתחילו בצה"ל אך יבצעו את השירות בפועל במסגרות ממלכתיות אחרות.

חלופה שנייה היא שינויים ממשיים ומעוגנים בחוק (ולא בהצהרה) במערך השירות האזרחי בכדי שיהפך לשירות שוויוני:

1. תוך חמש שנים מחצית מן המשרתים בשירות האזרחי ישרתו בשירות אזרחי בטחוני
2. ניתוק השירות האזרחי לחרדים מכלל מערך השירות הלאומי והעמדתו כיחידה באחריות של משרד ראש הממשלה/משרד הביטחון/משרד לביטחון פנים
3. הגבלת השירות האזרחי למסגרות ממלכתיות (משרדי ממשלה, רשויות וכו') ולא לעמותות
4. בהינתן הערך המופחת, לדעתנו, של השירות האזרחי, עדיף שחרדים מעל לגיל 24 ייכנסו ישירות לשוק העבודה.

3. "מיהו חרדי"? ומניין חרדים במסגרת החוק

הבעיה

ככדי לעמוד במכסת היעדים לגיוס ניתנה בחוק הגדרה רחבה למושג חרדי ולמניין חרדים לצורך עמידה ביעדים. שופטי בג"ץ ציינו את הבעייתיות בעובדה שהחוק מונה את מי שלמדו רק שנתיים במסגרת חרדית כ"חרדים" גם אם כיום אינם מקיימים אורח חיים חרדי. שיעורם של האחרונים עומד על כשליש מכלל המתגייסים החרדים לשירות צבאי. ההתייחסות לנוער נושר כחרדי הינה מורכבת. מצד אחד, הם אינם חרדים כיום, אך מאידך, ללא מאמץ הגיוס של צה"ל, חלק ניכר של צעירים אלו לא היה מגיע לשירות כלל וממשיך להסתמך על דחיית השירות לבחורי הישיבות. הצעת החוק איננה מתייחסת לבעייתיות שהציג בית המשפט.

הפתרון

מניין החרדים שלמדו שנתיים בישיבה קטנה יישאר גם אם אינם שומרים כיום על אורח חיים חרדי. כדי להימנע מכך שהם יהוו את מרבית המשרתים יוגבל שיעורם, לצורך מנייתם באתגר היעדים שמציב החוק - ל-33% מכלל החרדים המשרתים, כשיעורם כיום.

4. הסנקציות הכלכליות

הבעיה

בהצעת החוק מופיעות לראשונה סנקציות כלכליות במקרה של אי עמידה ביעדים, כלי חיוני לצורך עמידה ביעדים. עם זאת, הכלי איננו ממוקד בקבוצת המלש"בים, היינו גילאי 18-23, ולפיכך האפקט שלו על יצירת מוטיבציה לגיוס אצל הפרטים וראשי הישיבות יהיה מוגבל. מצד אחד, לא ברור מדוע בשל אי גיוס של צעירים חרדים צריך להיפגע תקציב של אברכים בגילאים מבוגרים ומצד שני גם ספק אם פגיעה בתקציב של אותם אברכים תשפיע על הצעירים להתגייס. כמו כן, בשל העובדה שהסנקציה מתפרסת על כל תקציב הישיבות היא תהיה באחוזים בודדים ולפיכך לא יהיה לה אפקט כלל. ובאשר למועד החלת הסנקציה, קשה להסביר מדוע הכלי לא יופעל באופן מיידי, שכן הסדר הגיוס והיעדים פועלים כבר שנים רבות ואין צורך אמיתי בתקופת הכשרה או הכנה.

הפתרון

במידה ולא תהיה עמידה של 95% לפחות ביעדים, יחול קיצוץ של 33% בתקציב של **דוחי השירות** לצה"ל בלבד בשנה שלאחריה (גילאי 18-23). במידה ולא תהיה עמידה ביעדים גם בשנה שאחריה, יחול קיצוץ של 33% נוספים בתקציב דוחי השירות לצה"ל וכן הלאה עד לתום תחולתו של החוק החדש. מודל זה יגדיל את המוטיבציה של **הקהילה ומנהיגיה** לעודד שירות חרדים בצה"ל. ראשי ישיבות ומוסדות עשויים עתה להנחות בחורים ואברכים שאינם רואים ברכה בלימודם להתגייס לשירות וזאת בכדי לסייע למתמידים בעולם הישיבות. סנקציה זו מתמקדת בישיבות בהם לומדים דחויי השירות ולא בכלל "עולם התורה" וזאת בכדי לעודד את הערבות ההדדית בקרב קבוצה זו ולעודד בכך גיוס לצה"ל. באופן זה ייצר החוק לראשונה כלי ממוקד, הגיוני ושיטתי שמתמרץ את דחויי השירות להתגייס לשירות. הכלי המוצע יחול משנת הגיוס הבאה (2019). עם פקיעת הוראת השעה, בתום תקופת הביניים, תיבחן האפקטיביות של הסנקציות הכלכליות שהוצעו בחוק זה. בין השאר, ייבדק באם בוצעה העברת תקציבים ממקורות אחרים כך שהאפקט של הסנקציה קוּזַז.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

טבלה 2: תקציב כלל בחורי ישיבות ואברכים בעמידה/אי עמידה ביעדים

אי עמידה רצופה ביעדים	אי עמידה ביעדים שנה אחת (2019)	עמידה ביעדים בכל השנים	
₪ 360,000,000	₪ 360,000,000	₪ 360,000,000	2018
₪ 240,000,000	₪ 360,000,000	₪ 360,000,000	2019
₪ 160,000,000	₪ 240,000,000	₪ 360,000,000	2020
₪ 107,000,000	₪ 360,000,000	₪ 360,000,000	2021
₪ 71,000,000	₪ 360,000,000	₪ 360,000,000	2022

5. תקופת הקבע

הבעיה

בית המשפט קבע שהעדר תקופת קבע בחוק מהווה פגם ולפיכך נוסח החוק מציע הסדר קבע. עם זאת, הסדר הקבע ביחס לחרדים שונה מהותית מהסדר הגיוס ביחס לכלל האוכלוסייה בכמה היבטים: הוא מביא למצב של כ-60% מתגייסים מכלל האוכלוסייה החרדית (לעומת מעל 90% בכלל האוכלוסייה). כמו כן, הוא מייצר מצב שבו אין חובת גיוס על האינדיבידואל החרדי ובמצב של אי עמידה ביעדים הקנס הינו קנס כספי ולא סנקציה פלילית המופעלת על שאר אוכלוסיית המלש"בים. בית המשפט עשוי לראות בכך הסדר לא-שוויוני.

הפתרון

החוק החדש יוגדר כהוראת שנה לחמש שנים (עד לשנת 2023) שיעדה הוא גיוס מרבית החרדים לשירות עד מועד זה. במידה ותהיה עמידה ביעדים, ניתן יהיה להאריך את הוראת השעה בחמש שנים נוספות בהתאם למתווה עולה. עם פקיעת הוראת השעה, בתום תקופת הביניים, תיבחן האפקטיביות של הסנקציות הכלכליות שהוצעו בחוק זה. בין השאר, ייבדק באם בוצעה העברת תקציבים ממקורות אחרים כך שהאפקט של הסנקציה קוזז. חוק קבע ינוסח במצב של עמידה ביעדים בעשור הקרוב, בהתייחס להתקדמות בשוויון ולמדיניות הגיוס של צה"ל באותה עת.

למרות הביקורת של בית המשפט על העדר מודל קבע, עדיף להציע מודל זמני שחותר לשוויוניות מאשר מודל קבע שאיננו שוויוני. לא נכון להציע בשלב זה הצעה

קבועה לסוגיית גיוס חרדים הן כיוון שמדובר בתהליך והן משום שהצבא עצמו בוחן בשנים אלו את מודל הגיוס שלו. בסוגיה זו, וכפי שראינו בעבר, ניסיונות להציע פתרון של קבע עשוי לחבל בהתקדמות בהווה.

6. גיל הפטור משירות צבאי לבחורי ישיבות

הבעיה

התיקון לחוק שירות ביטחון משנת 2013 העניק פטור מידי לתלמידי ישיבות ואברכים חרדים מעל גיל 22. עם זאת, החל משנה זו עולה בהדרגה גיל קבלת הפטור מצה"ל והוא עומד כיום על 24, וכך גם בהצעת החוק זו. בפועל, מספר המתגייסים בין הגילאים 22-24 נמוך מאוד והוא עמד בשנת 2017 על 417 בלבד, פחות מ-14% מכלל המתגייסים. אולם בכדי "להרוויח" מספר זה המדינה "כולאת" כ-14,000 בחורי ישיבות לשנתיים נוספות. גיל 24 כמועד לקבלת הפטור משירות צה"ל פירושו פגיעה משמעותית בשילוב גברים חרדים בלימודים אקדמיים, הכשרה מקצועית ובשוק התעסוקה – אחת ממטרות החקיקה.

הפתרון

דחיית השירות של בחורי ישיבות תימשך עד לגיל 22, ולאחר גיל זה בוגרי הישיבות יוכלו לפנות בלא הגבלה להשכלה גבוהה ומקצועית ולהשתלב בתעסוקה. גיל זה מחייב את בחורי הישיבות ללימוד ארוך שנים בישיבה (4 שנים לעומת 2.5 במתכונת הצה"לית המתוכננת) ובכך עתיד לגרום למי שאינם מתאימים לכך להתגייס לשירות צבאי או אזרחי. הורדת גיל הפטור מתכתבת גם עם קיצור השירות צה"ל. מאידך גיסא, קבלת פטור בגיל זה תאפשר לצעירים החרדים לפנות ללימודים גבוהים משמעותיים ולתעסוקה איכותית כאשר עול המשפחה עדיין לא מכביד עליהם. בעלי פטור משירות יוכלו להתגייס לצה"ל עד גיל 28 בדומה למצב הקיים היום, ורק בהתאם לצורכי הצבא ואיכות השירות (כ-300 חרדים פנו לאפשרות זו בשנת 2017).

שיפור מעמד המשרתים

כאמור, הצעת החוק המונחת בפני הכנסת כוללת דיון רק בנושא גיוס החרדים ולא בשיפור מעמדם של כלל המשרתים בצבא. "התעלמות" זו מהאוכלוסייה המשרתת אינה מקרית או חד פעמית. היא משקפת את העדרו של דיון כולל בסוגיית מודל השירות בצבא העם בישראל של המאה ה-21. אך אין בכך כדי להסתיר תופעות כמו ירידה במוטיבציה לשירות קרבי, והעדר רצון לשירות ממושך בצבא. שירות של למעלה משנתיים בצבא, תוך נכונות להקרבת חיים על מנת להגן על המדינה ואזרחיה מחייב הוקרה חברתית משמעותית והכרת תודה של מדינת ישראל.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

1. הטבות לכלל המשרתים

הדיון במעמד המשרתים צריך לכלול מנגנונים שונים שייטיבו עם המתגייסים וישפרו את מצבם בהתאם למשך השירות ולמידת הסיכון הכרוכה בו. הטבות אלו רלוונטיות הן לתקופת השירות עצמו והן לאחריו.

צה"ל אינו צבא מקצועי, ולכן ההטבות לחיילים אינן אמורות להיכלל בתשלומי הקיום המשולמים לחיילים בעת השירות.

חוק הגיוס צריך לכלול גם הטבות משמעותיות לאלו המשרתים בצבא שירות מלא, לאחר שחרורם. הטבות כאלו צריכות לכלול הגדלה דרמטית של סל השחרור העומד לרשות החייל המשתחרר משירות מלא, מלגות לימודים והטבות נוספות. חוק הגיוס שיובא להצבעה יכלול סעיף תקציבי משמעותי שיגדיר הקצאת מקורות לכיסוי העלות הכוללת של חבילת ההטבות למשרתים. ההחלטות הקונקרטיות בדבר הקצאת משאבים לקבוצות המשרתים השונות תתבצענה בתיאום מלא עם מערכת הבטחון כך שיינתן מענה לצרכים המוכרים של משרתי שירות החובה.

2. קיצור השירות לכלל המשרתים בצה"ל

הבעיה

הגידול בהיקפי המחזור החרדי והתרחבות קבלת הפטור על בסיס של "תורתו אומנותו" העמיק את נטל השירות על כלל המשרתים. צה"ל נתקל כיום יותר מבעבר בהעדר מוטיבציה להשלמת שירות צבאי מלא העומד כיום על 32 חודשים לגברים. אי גיוס חרדים מונע באופן ישיר את היכולת לקצר את משך השירות לכלל המשרתים בצה"ל.

הפתרון

תוספת החיילים החרדים בשנת הגיוס 2022 לעומת 2016 תעמוד על מעל 2,500 חיילים בשנה. בהינתן משך שירות חרדים של 24 חודשים (משך השירות המקובל בקרב מתגייסים חרדים) והגידול הדמוגרפי של במחזורי הגיוס, מספר חודשי הגיוס התוספתיים עשוי לאפשר לגרוע כחודשיים שירות מכלל המשרתים הגברים ולהעמיד את השירות על 28 חודש לאחר הקיצור המתוכנן ל-30 חודש. קיצור זה איננו כולל שירות מודולרי ביחידות מיוחדות וקרביות שהצבא מבצע כחלק מתהליך קיצור השירות. קיצור השירות בחודשיים נוספים, שמיומשו בפועל יתבצע לאחר בחינה מחודשת של צורכי כוח האדם של צה"ל, יאפשר לגברים לא חרדים להתחיל בגיל צעיר יותר את הלימודים האקדמיים/הכשרה מקצועית/תעסוקה וייצור מצב שבו שירות חרדים יקדם בפועל את השוויון בנטל.

טבלת מסכמת – הערות והצעות חלופיות למתווה משרד הביטחון

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

הנושא	מתווה משרד הביטחון	הבעיה במתווה משהב"ט	פתרון מוצע
יעדי גיוס לאוכלוסייה החרדית לשנים הבאות	קצב גידול של 8% בשלוש שנים ואז 6.5% בשלוש השנים הבאות	קצב גידול איטי מדי	קצב גידול ביעדים של 10% בשנה
חלקו של השירות האזרחי במסגרת יעדי הגיוס	המשך קיום השירות האזרחי ואף הרחבתו לנשואים מגיל 20 (לעומת 21 כיום)	השירות האזרחי הינו קומבינה לא שוויונית, איננו מפוקח ולא מקדם תעסוקה	ביטול מסגרת השירות האזרחי לחרדים ופתיחת אפשרות לשירות חרדים בשח"ם חלופה ב': יש להעמיד את משרתי השירות האזרחי- בטחוני על 50% מהמשרתים, לשייך את השירות למשרד ממשלתי נפרד מן השירות הלאומי, להגביל את מספר המשרתים ואת מסגרות השירות ולהעמיד את הגילאים לשירות על 21-24 בלבד
הגדרת "מיהו חרדי" ומניין חרדים במסגרת החוק	העדר הגבלה של בוגרי שנתיים ישיבה במספר המתגייסים	חשש שמרבית המתגייסים לא יגיעו מן הקהילה החרדית אלא משוליה	הגדרה של עד 33% בוגרי שנתיים ישיבה ביעדים
תמריצים כלכליים לגיוס האוכלוסייה החרדית	קיצוץ בהתאם לשיעור לאי העמידה ביעדים בשיעור עולה	הקנס איננו ממוקד בדוחי השירות והינו נמוך מאוד (בשנתיים הראשונות אין קנס ואח"כ	מתווה תמריצים כלכלי להעדר עמידה ביעדי גיוס הממוקד בדוחי השירות - קיצוץ של 33% בתקציבם

	באחוזים בודדים)		
הגדרת התיקון החדש כהוראת שעה עד יוני 2023 עם אפשרות להארכה בחמש שנים	מתווה הקבע איננו שוויוני ועשוי להיפול בבג"ץ (אין חובת גיוס אלא יעדים וסנקציות כלכליות)	חוק הכולל תקופת קבע	הסדרת תקופת הקבע
העמדת גיל הפטור משירות צבאי על 22	יצירת חסם כבד מדי לכניסה לתעסוקה	העמדת גיל הפטור משירות צבאי על 24	גיל הפטור משירות צבאי
הטבות רוחביות לכלל המשרתים	ירידת המוטיבציה לשירות	אין דיון	הטבות לכלל המשרתים
קיצור שירות בחודשיים נוספים כתוצאה מעמידה ביעדים	אי קידום השוויון בנטל בהקשר של קיצור השירות	הטבות ללא קיצור שירות	משך השירות לכלל המשרתים

נודה אפוא להתייחסותכם לסוגיות אלו.

בכבוד רב,

יוחנן פלסנר ד"ר גלעד מלאך פרופ' עמיחי כהן
נשיא ראש תוכנית חרדים ראש תוכנית ביטחון לאומי ודמוקרטיה